

Religionsfilosofi

Hume om religiösa trosföreställningars ursprung & underverk

A Hur uppstår religion?

Religionens naturhistoria (1757)

- Identifiera orsakerna till religiösa trosföreställningars uppkomst
- Förklaring av deras "evolution" och "dynamik"

Humes undersökning gäller specifikt **gudatro**

Hans förklaring är **psykologisk** och **individualistisk**

Religiös tro är inte en social konstruktion även om den påverkas av sociala faktorer

Är religiös tro naturligt?

Religiositet är ***inte*** en ***primär*** eller ursprunglig mental inställning – ingår inte i människans naturliga konstitution som ett anlag, en drift, ett behov etc

Religiösa föreställningar är mycket vanligt förekommande, men inte totalt universella. Det finns individer (och t.o.m. hela folk) som aldrig utvecklar sådana föreställningar.

Naturligt i en annan mening

- ❖ Humes redogörelse för religiösa trosföreställningars grund är **naturalistisk**.
- ❖ Förklaringen utgår från ingenting annat än kända psykologiska fakta rörande människors känsloliv.

Vi behöver inte postulera några "nya storheter" (t.ex. transcendent, icke-empiriska) för att förklara religion.

Kontrast:

Descartes' tes att det enda som kan förklara gudstron är Gud själv. Gudsiden (som är medfödd) är sådan att bara Gud kan ha inympat den hos människan

Hume skriver en religionens
naturhistoria

Naturligt i ytterligare en mening

- ✓ Gudstro är inte en artificiell konstruktion baserad på samhällets behov och skapad genom uppfostran och indoktrinering.
- ✓ Den uppkommer spontant i människors mentala liv.

Kontrast:

Humes idé i moral-filosofi att (respekt för) rättvisa är en "konstgjord dygd".

Gudatrons ursprung

- ❖ Gudstron uppstår sekundärt ur människans naturliga intresse för ”de skiftande och motstridiga skeendena i människolivet” – födelse och död, sjukdom, krig, oväder, naturkatastrofer osv
- ❖ Sådana händelser väcker djupa känslor, vilka sedan projiceras på övernaturliga väsen (gudar och högre makter) som identifieras som de okända och osynliga orsakerna till händelserna

Projiceringen
sker i ett försök
att bättre hantera
och kontrollera
tillvaron, genom
att behaga de
krafter som råder
över liv och död.

En känsloprojicering bortom förnuft

- Religiösa trosföreställningar har inte sitt ursprung i filosofiska argument eller andra typer av rationellt grundade resonemang.
- Förnuftet ("reason") sysslar med relationer mellan **idéer** i analyser och slutledningar.

- Religiositet bygger på sinnlig erfarenhet – direkta **intryck** av skeenden i verkligheten omkring oss.
- Dessa intryck väcker i sin tur andra intryck, känslor, som projiceras på övernaturliga väsen.

***Jag är rädd för åskan.
Åskguden är farlig och arg.***

Religionens ursprung

Religion och negativa känslor

Flertalet gudar är skapelser av människors fruktan, ängslan, ångest och tungsinne

Mot idén att religiositet skulle vara förbundet med särskilt "fina" känslor, t.ex. av vördnad för livet.

Från polyteism till monoteism

- ◆ *De tidigaste religionerna var polyteistiska.*
- ◆ *Övergången till monoteism sker inte pga rationella insikter utan "i en anda av smicker och kryperi" – när en gud höjs över alla de andra.*
- ◆ *Ett mellanled i utvecklingen från poly- till monoteism är monolatri = dyrkan av endast en gud, som favoriseras*

Hur kommer man från polyteism till en förfinad (filosofisk) teism*?

** Tron på en enda gud, som är osynlig, världens skapare, upprätthållare av världsordningen och absolut fullkomlig*

Människor upplever kval och oro över hur de på bästa sätt skall lovprisa guden, som de dyrkar, för att blidka och behaga denne.

Det uppstår en konkurrens där de försöker överträffa varandra i att "blåsa upp sin gudoms heders-titlar".

"Sålunda fortskrider de, tills de slutligen når oändligheten själv, bortom vilken det inte finns något vidare fortskridande"

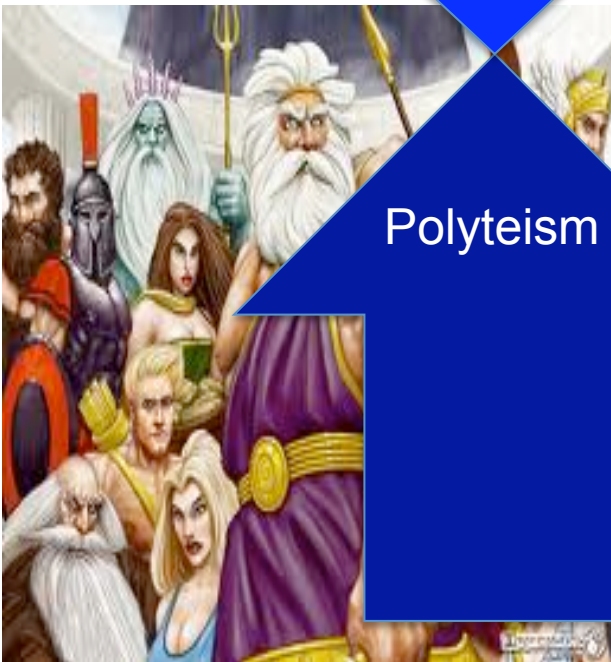

Inte heller teismen, trots att den involverar en mer "s sofistikerad" gudsföreställning, är grundad på förnuft. Precis som annan religiös tro utvecklas den, enligt Hume, ur "den mest vulgära vidskepelses kval och farhågor".

Den skiftande tron

Teism

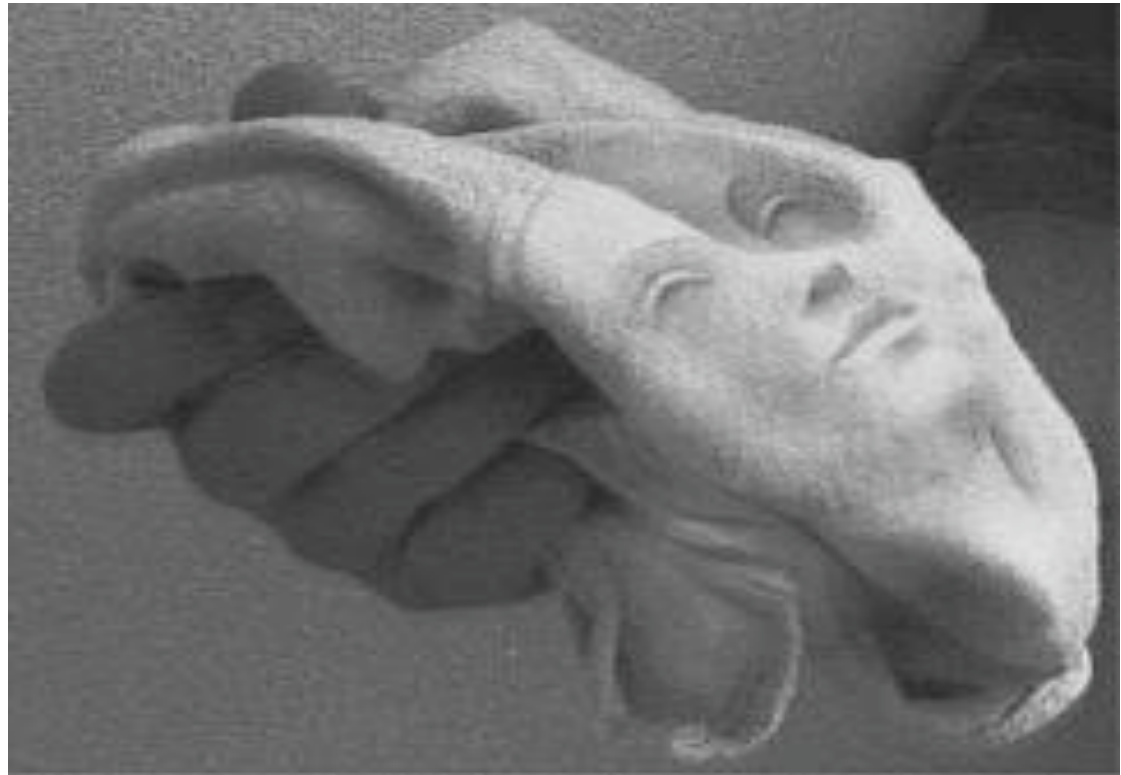
Polyteism

- "de religiösa principerna uppvisar ett slags flöde och återflöde i det mänskliga medvetandet" – från avgudadyrkan till teism och tillbaka till avgudadyrkan
- Hume menar att den religiösa tron är inneboende instabil och föränderlig pga inre konflikter.
- Behovet att ha begripliga begränsade gudar, eller bilder av gudar, eller ett slags halvgudar eller mellanväsen, leder till att den "rena" teismen urholkas.
- T.ex. helgonkult eller tillbedjan av jungfru Maria.

B

"Om underverk" (1748)

Har vi någonsin skäl att tro på berättelser om underverk?

Källor till tro

◆ **Berättelser om underverk som grundvalar för religiösa trossystem**

◆ **"Den gudomliga uppenbarelsens sanning" via heliga skrifter och religiös tradition**

Skäl att tro på under

Jesu uppståndelse som grund för kristen tro

- Uppstod Jesus från de döda?
- Uppgifter om detta och andra underverk skiljer sig inte principiellt från andra typer av vittnesbörd och bör, enligt Hume, behandlas på samma sätt.

Egen erfarenhet och andrahandsuppgifter

Egen erfarenhet via sinnena är generellt en **säkrare källa till kunskap** än andrahandsuppgifter.

Samtidigt är vi i vårt vanliga liv **beroende** av – och har stor **nytta** av – andra människors vittnesbörd.

Anledningen till att vi överhuvudtaget har någon tilltro till andras vittnesbörd är **upptäckter** vi har gjort genom erfarenhet:

- ① Minnets relativa pålitlighet
- ② Generell böjelse för sanning och rättskaffenhet hos msk:or

Bedömning av vittnesbörd

PRINCIP "En vis man anpassar (...) sin tilltro till beläggen"

Erfarenheten skall alltid vara den yttersta måttstocken

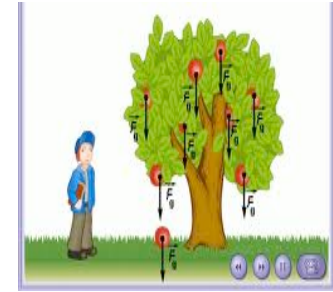
- *I hur hög grad överensstämmer uppgiften med tidigare erfarenhet?*
- *Är våra tidigare erfarenheter enhetliga eller varierande?*

Under och det förunderliga

- Hume gör en distinktion mellan underverk och **det (blott) förunderliga** – någonting mycket ***ovanligt, sensationellt, enastående*** etc.
- Det förunderliga väcker förundran och kan vara svårt att förstå, men uppfattas ändå som ***empiriskt möjligt***.

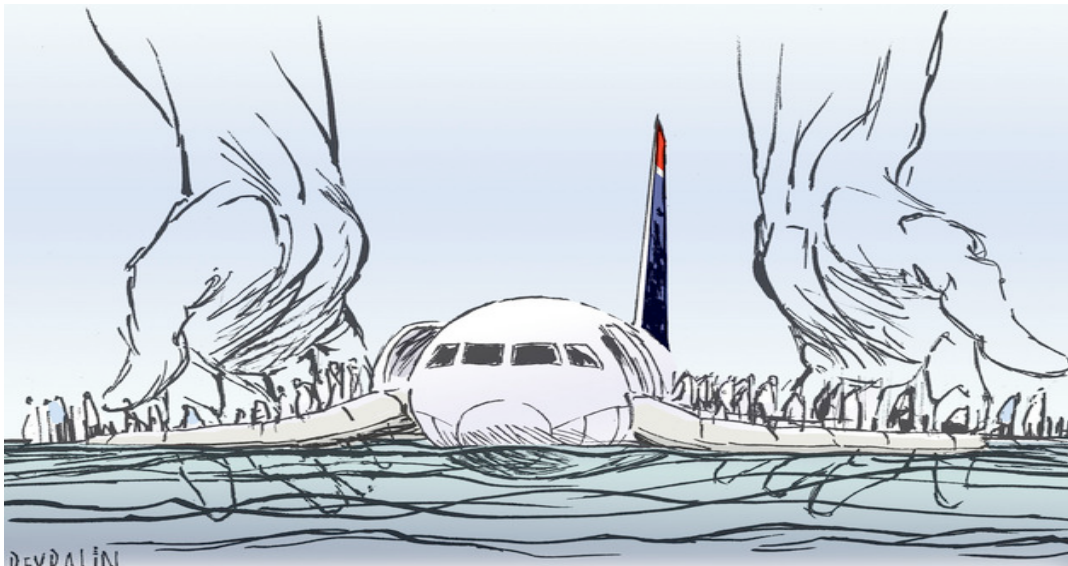
Humes definition av "underverk"

"Ett under är ett brott mot naturlagarna"

Preciseras i fotnot 3:

"en överträdelse av en naturlag genom en särskild viljeyttring från Gudomens sida eller genom någon osynlig agents mellankomst"

Naturlagarna bygger på en "fast och oföränderlig erfarenhet".

Ett underverk är en händelse som är erfarenhetsmässigt – empiriskt – omöjlig.

En högre makt ingriper och upphäver "den normala ordningen" i naturen.

(Problem med Humes definition)

- Begreppet underverk är mer ursprungligt och primitivt än begreppet naturlag.
- Man kan klassificera något som ett underverk utan att vara i stånd att ange exakt vilken naturlag händelsen bryter mot.

Underverk är otroliga i sig

”eftersom en likformig erfarenhet utgör ett bevis, har vi här ett direkt och fullständigt *bevis*, härrörande från faktumets natur, mot varje underverk”

Generellt har vi inga goda skäl att tro på underverk och bästa tänkbara skäl att inte tro på dem

I specifika fall

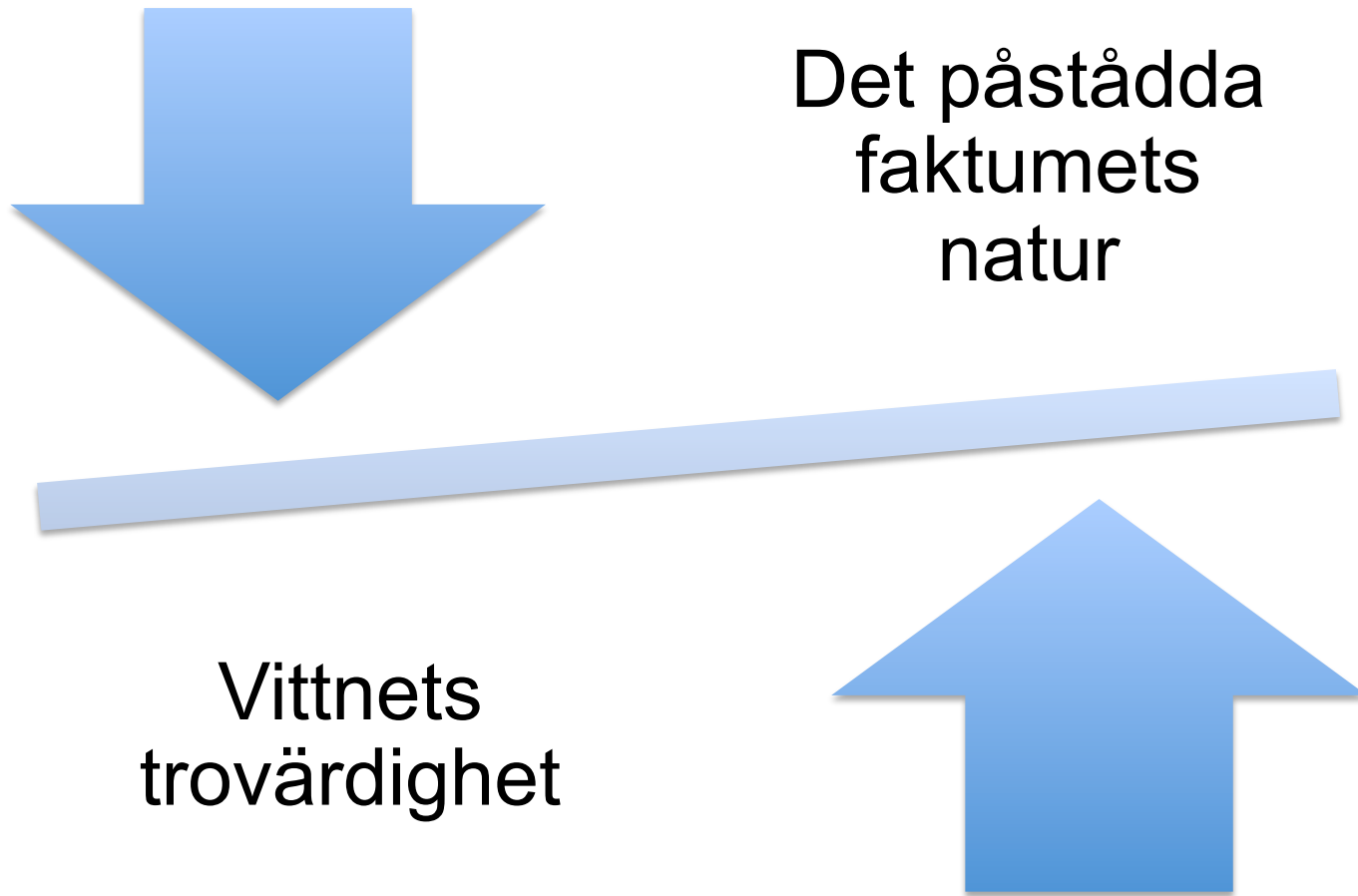
Maxim ”Inget vittnesbörd är tillräckligt för att fastställa ett under, med mindre än att vittnesbördet är sådant att dess falskhet vore ett ännu större under än det faktum det försöker fastställa”.

Förkasta alltid det större undret – det som är mest osannolikt

Vad är mest osannolikt?

- ❖ Att vittnesbördet är falskt?
- ❖ Eller att ett underverk faktiskt har skett?

Vägning av sannolikheter

- "Om någon berättar för mig att han sett en död människa väckas till liv, överväger jag omedelbart huruvida det är mer sannolikt att han försöker bedra mig eller blivit bedragen eller att det faktum han återger verkligen skulle ha skett".
- "Jag väger det ena undret mot det andra, och fattar mitt beslut efter den överlägsenhet jag upptäckt och avvisar alltid det större undret".
- "Om det vore ett större under att hans vittnesbörd var falskt än att den händelse han återger inträffat, då och endast då kan han erhålla min tilltro".

Hume går alltså med på att det ***rent teoretiskt*** är möjligt att det skulle kunna finnas fall där det är mest sannolikt att ett underverk faktiskt har skett.

Men i praktiken, menar han, har det aldrig funnits tillräckliga belägg för något underverk.

Han ger 4 skäl för detta påstående.

Teori & praktik

1 Otilräckligt antal pålitliga vittnen

Det finns inget exempel i historien på ett underverk som bestyrkts av ett tillräckligt antal pålitliga människor – med sunt förnuft, utbildning och integritet – på ett sådant sätt att man kan utesluta att vittnesuppgifterna är falska.

2 Häpnad och förundran

Det finns en tendens i den mänskliga naturen till häpnad och förundran som ofta leder oss till att anamma orimliga uppfattningar.

Vi finner en sorts nöje eller tillfredsställelse i att bli tagna av häpnad och gapa av förundran.

3 Barbari

Berättelser om underverk förekommer framför allt hos "okunniga och barbariska folk", som inte är sofistikerade nog att ifrågasätta auktoriteter och upptäcka förfälskade vittnesutsagor etc.

4 Religion mot religion

Varje religion hävdar giltigheten hos sina egna underverk gentemot andra religioners underverk. Det finns således en motstridighet mellan olika religioners vittnesuppgifter om underverk som undergräver dessa vittnesuppgifter.

Att diskutera

Avslutningsvis säger Hume angående kristendomen att "ingen förnuftig person kan tro på den utan under".

Är Humes dom för hård?

"Blotta förnuftet är otillräckligt för att övertyga oss om dess sanningsenlighet, och den som av *tron* letts att ansluta sig till den är medveten om ett under inom (sig) själv som kastar alla (...) förståndsprinciper över ända..."